

Globalni problemi, globalne norme, novi globalni akterji

Po koncu hladne vojne nismo skoraj nič bližje rešitvam globalnih problemov. Nacionalne države se, v skladu s svojo naravo, posvečajo globalnim problemom le v zelo omejenem smislu. Spričo teh dilem so se pojavili novi globalni politični akterji, ki po svoji strukturi spominjajo na multinacionalne koncerne in učinkovito igrajo na klaviaturo mednarodnega javnega mnenja. Na primeru Greenpeace in Amnesty International bomo razpravljali o novi pluralistični svetovni javnosti.

SVETOVNI PROBLEMI IN SVETOVNA JAVNOST

Splošno znano je, da obstajajo novi globalni problemi, ki so jih povzročili ljudje in ki so pomembni za vse človeštvo, saj ga tudi ogrožajo. Z odkritjem in razširitvijo jedrskega orožja se je vzpostavil prvi vsesplošno utemeljeni strah pred samouničenjem človeštva. Potem so prišle na dan skrbi zaradi tanjšanja ozonskega plašča, splošnega segrevanja ozračja, velikih jedrskih, kemičnih in biokemičnih katastrof, prenaseljenosti planeta in zaradi splošnega onesnaževanja in zastrupljanja okolja. S temi vprašanji se prvenstveno ukvarjajo bogate dežele, revne pa bolj z vprašanji neenake razdelitve resursov, lakote, revščine in dolžniške krize. Na TV postajah in tudi npr. v skupni produk-

ciji evropskih radijskih postaj v maju 1990 so z različnim uspehom prediskutirali sovpadanje enih in drugih vprašanj in dramatično ugotovili, da to lahko ogrozi tudi bogate dežele. Med drugim so mediji zrežirali tudi fiktivni pohod Afričanov na "trdnjavo Evropo".

Kot kvalificirane podlage za mednarodno razpravo s širokim odmevom v svetovni javnosti lahko navedemo poročila različnih mednarodnih komisij, poimenovanih po njihovih prominentnih predsedujočih: Pearsonova, McNamarova in Brandtova komisija o razvojni politiki, poročilo komisije Brundtlandove o svetovnih okoljskih problemih, priporočila Palmejeve komisije glede miru in razorožitve itd. Prav takšno mednarodno težo je imelo poročilo ameriškemu predsedniku "Global 2000" in analize "Rimskega kluba" o "mejah rasti". Razprava se je v začetku v glavnem omejila na zahodne demokracije, pravzaprav je vzpostavila njihovo kritično javnost. Toda postopoma se ji je posrečilo vključiti tudi tretji svet in v navezi z Willijem Brandtom in politikom popuščanja tudi države takratnega vzhodnega bloka. Na osnovi mednarodnih razprav in povezovalnih dokumentov, kot so bili npr. zaključki KVSE, so se v državah vzhodnega bloka legitimirale tudi kritične skupine, ki so si zastavljale univerzalna vprašanja človekovih pravic ("Helsinške skupine") ali varstva okolja. Tretji svet pa se je še posebno dejavno angažiral v razpravah o mednarodnih resursih in o rasizmu. Končno so se začeli ukvarjati z globalnimi vprašanji in formulirati globalne standarde tudi najpomembnejši mednarodni forumi in organizacije – Združeni narodi in njihove posebne organizacije, OECD, svetovni gospodarski vrh in protivrh "južnih" držav.

KOLEKTIVNE SVETOVNE DOBRINE IN SISTEM NACIONALNIH DRŽAV

Za rešitev velikih problemov so nacionalne države premajhne in za rešitev manjših prevelike, je aforistično formuliral Daniel Bell. S tem je opisana splošna dilema rešitve svetovnih problemov: gre za kolektivne svetovne dobrine, za katere se čutijo vsi udeleženci mednarodnih odločevalnih procesov le delno odgovorni in so v zvezi z njimi tudi zgolj omejeno sposobni odločati. Poskusi njihovega reševanja v nacionalnih okvirih lahko dvignejo nacionalne stroške eventualno tudi kot pomanjkljivost nasproti gospodarskim konkurentom, ki tako profitirajo na račun umnosti drugih udeležencev. Če gre za majhno državo ali majhno podjetje, pa se zdi, da njihov prispevek k izboljšanju splošnega stanja tako ali tako ne more biti velik in se tako zdi nesmiseln. Celo pri visoki stopnji mednarodnega sodelovanja se lahko pojavijo *free rider* učinki, če se trgujoči ne držijo dogovorov ali če pri njih sploh ne sodelujejo.

Vse to pa ni, kot je pogosto rečeno, pomanjkljivost štiriletne demokracije. Gotovo je sicer, da politiki razmišljajo v tem štiri-letnem ritmu, toda le odprte demokracije s široko in pluralno oblikovanim mnenjem so omenjena vprašanja sploh zapopadle na inovativen način. Gotovo sta lahko konkurenca strank in politikov ter prepirljivost medijev pogosto sterilni. Toda zname-nje odprte konkurence strank je tudi potreba po novih temah in novem moralnem kapitalu. Globalne teme, kot so okolje, mir in razvoj za vse, so bile mogoče najpoprej izrabljene za volilne boje in politične debate, čeprav v začetku še brez uspeha. Kennedyjev okoljski program iz leta 1960 kot posledica knjige *The Sililent Spring* ali pa Brandtov program "modrega neba nad Porurjem" iz leta 1961 sta zgodnja primera.

Prevlada nacionalnih držav v politiki ima za posledico, da se omenjeni problemi tematizirajo v glavnem na nacionalni ravni in da so politične spremembe odvisne od na tej ravni vzpostavljenih robnih pogojev. Zaradi tega se pojavljajo velike neistočasnosti. V sedemdesetih letih je bila v ZDA problematika okolja relevantna programska točka, predvsem za časa Jimmyja Carterja. Prav tako je vzcvetela v sedemdesetih letih politika okolja na Japonskem. Bila je tema uspešnih reformističnih županov velemest, kar je v tistem času vplivalo tudi na nacionalno politiko. Z utrjevanjem prevlade konzervativcev po letu 1976 se je pod pritiskom gospo-darskih imperativov spet umaknila v ozadje (Folyanti-Jost, 1988; Tsuru/Weidner, 1985). V ZRN je bila tema po dolgem času ogre-vanja javno učinkovita šele na začetku osemdesetih let, v drugih zahodnoevropskih deželah pa še pozneje. Tovrstna časovna neize-načenost je preprečila povezujoče se mednarodno sodelovanje, ki je seveda odvisno od konsenza. Primer tega je lahko ameriška blokada omejitev zračnih emisij v letih 1990-92.

Pri razoroževanju se je dolgo časa dogajalo podobno. Tudi če se hoče razorožiti le ena izmed velesil, to vpliva tudi na ravnanje tako nasprotnika kot partnerjev. Pri razvojni pomoči pa povezanost ni tako ozka. Celo če tega druge ne store, lahko pomaga tudi majhna dežela. Vojaška oborožitev sosednjih držav ali neugodne gospodarske razmere pa so lahko faktorji, ki takšne uspehe relativizirajo.

Na koncu moramo omeniti še nervozno negativno tekmo-vanje med bogatimi deželami. Medtem ko se bogate dežele poskušajo zaščititi, deloma tudi z množično uporabo policije in vojske, nosijo revne države, kot so Sudan, Pakistan ali Tajska, večino bremena. Po zglednem kolektivnem soglasju, doseženem glede Ženevske konvencije o beguncih iz leta 1951, pri kateri so se zahodne države želele v prvi vrsti zgledovati po izkušnjah z vračanjem predvsem židovskih "gospodarskih beguncev" iz tretjega rajha, danes države spet tekmujejo v zapiranju meja pred begunci. Pri tem gre pogosto prej za probleme zaznavanja

¹ *Poučen je primer Rabta – Hippensteil - Imhausen (prim. Joffe: 1990). Medtem ko so za grožnje z vojaško tehniko v prvi vrsti odgovorne zmagovalke druge svetovne vojne, predusem za njen izvoz v tretji svet, imata Italija in Nemčija najmanj pomislekov pri proliferaciji tehnologij uničenja na področjih, ki mejijo na civilni izvoz. (Glede tega primerjaj nemški izvoz jedrske tehnologije v Brazilijo in Pakistan ter dobavo kemijske tehnologije Iraku in Libiji. Glede Italije glej Friedman: 1989.)*

kot pa za realne grožnje. To npr. dokazuje nesorazmerje med diskurzom o “preplavljenosti” iz let 1979-82 in 1991 in pripravljenostjo sprejemanja 10-krat večjega števila preseljencev in priseljencev v letih 1989/90 v ZRN.

FIZIČNA, POLITIČNA IN SOCIALNA NESPREMENLJIVOST

Nova kvaliteta svetovnih ekoloških problemov in nevarnost svetovne atomsko-biološko-kemične vojne je v tem, da gre za nepovraten samorazvoj problema. Izumrtje vrst pomeni izgube, katerih posledice lahko komajda ocenimo. Ozonski plašč je po našem današnjem vedenju v časovnih obdobjih predvidljive zgodovine človeštva nenadomestljiv, prekomernega izpuščanja CO₂ in drugih plinov v ozračje pa kratkoročno ni mogoče preprečiti. Iz tega izhajajoče klimatske spremembe, predvsem nadaljnje izsuševanje tropskih in subtropskih področij, ter spremembe vegetacije prav tako niso problemi, pri katerih bi se bilo mogoče vrniti na izhodiščno točko in lahko povzročijo stoletno ali celo tisočletno nezmožnost (človeškega) življenja v teh področjih. Svetovna atomska vojna bi lahko spričo svojih posledic iztrebila celotno človeštvo. Jedrske katastrofe lahko vsaj za nekaj časa naredijo nenaseljiva obsežna področja – v primeru Černobila področje, veliko kot Bavarska. Biološka in kemična bojna sredstva bi lahko imela podobne učinke in v zadnjih letih postajajo čedalje dostopnejša za državne in nedržavne akterje. Prav tako se je razširil krog držav, ki jih proizvajajo.¹ Izločimo lahko kategorijo drugačnih problemov, ki so v principu fizično sicer reverzibilni, vendar to niso iz političnih razlogov. Kot primer lahko navedemo vojaško jedrsko tehniko. Lahko bi jo sicer odpravili s svetovnim soglasjem, toda danes se to zdi nemogoče zaradi dveh razlogov:

- enkrat zaradi ravnotežja med velesilami, ki že desetletja temelji na oligopolu posedovanja jedrske oborožitve in medsebojnega zastraševanja,
- drugič zaradi splošno znanega proizvodnega postopka, ki daje bodočim proizvajalcem nepreračunljivo moč, ki bi lahko ogrozila tudi velesile.

Tako je postalo jedrsko orožje prav tak *fact of life*, kot sta po 15. stoletju postala smodnik in strelno orožje, izuma z začetka etabliranja sistema svetovnih držav in evropske kolonizacije. Za dve stoletji in pol so ga lahko odstranili le na Japonskem, čeprav zaradi nadvlade birokratskega centra moči. Grožnja ameriških “črnih ladij” pa je leta 1853 Japonsko prisilila k prilagoditvi pravilom, ki jih je postavljala Zahod. In Japonska se je tem pravilom kasneje še preobro prilagodila.

Prav v nasprotju s smodnikom pa je imelo jedrsko orožje do sedaj vlogo prisilnega mirovnika. Tu se je dolgo časa obdržalo varljivo geslo *si vis pacem, para bellum*, in sicer z grožnjo splošnega propada zaradi grozljivo pretiranih *overkill* zmogljivosti. Države, ki imajo jedrsko orožje, se medsebojno niso zapletle v noben spopad. (Do edinega dosedanje neposrednega rožljanja z orožjem med jedrskimi silami je prišlo med ZSSR in Kitajsko na reki Amur, vendar so konflikt skrbno ohranili na nižji ravni.) Vse države z jedrsko oborožitvijo so se sicer spopadale z "nejedrskimi", vendar z izjemo ameriškega bombardiranja Hirošime in Nagasakija pri tem niso uporabile jedrskega orožja. Nekatero med njimi so v zadnjih desetletjih doživele poraze, ki so prizadeli njihov ponos – ZDA v Vietnamu, ZSSR v Afganistanu, Kitajska prav tako proti Vietnamu, Izrael proti Iraku, toda nikoli niso bile dejansko ogrožene (Newhouse, 1990; Hersh, 1991).

Pri neodpravljenosti jedrskega orožja gre za dejansko in logično omejitev svetovnega sistema držav. Ta seveda še ne omejuje možnosti obsežnega zmanjšanja jedrskih arzenalov. Nasprotno – omejitev na omejeno število centralistično kontroliranih oborožitvenih sistemov in odprava zelo spornih taktičnih jedrskih orožij lahko izboljša upravljivost in racionalnost sistema zastraševanja. Istemu cilju služi proliferacijska pogodba, ki omejuje krog udeležencev. Tu je v ospredju predvsem velik interes jedrskega oligopola. V procesu popuščanja napetosti je omejeno vlogo jedrskega orožja ponazarjala formulacija *weapons of last resort*².

Tudi postopkov izdelave biološkega in kemičnega orožja ni več mogoče spraviti v Pandorino skrinjico. Ob tem je proizvodnja manj draga, mogoča je uporaba drugih kemikalij in je zaradi tega dostopnejša, poleg tega pa obstajajo še diverzificirane tehnične možnosti. Toda velike sile imajo lasten interes za odpravo tega sistema. Razširjenost kemičnega orožja po celem svetu učinkuje namreč destabilizirajoče. Njegovih učinkov ni mogoče strateško tako natančno preračunati in omejiti. Drugače kot jedrsko orožje je mogoče biološko in kemično orožje po strateških kriterijih velesil pogrešati in je postalo zastraševalno orožje držav drugega ranga. Toda bolj ko bo razširjeno, tako v svetu bogatih kot revnih, toliko težja in zamudnejša bo njegova odprava.

Medtem ko smo do sedaj obravnavali politično obvladljivost, pa je jedro drugih novih svetovnih problemov v njihovi široki in svetovni zasidranosti v družbenem. Med te probleme lahko očitno šteujemo rast prebivalstva, ki je tesno povezana z vprašanji revščine in razvoja. Kljub opaznemu napredku v Aziji in Latinski Ameriki se lahko le redke države, kot sta npr. Singapur ali Tajvan, pohvalijo s socialnoekonomsko varnostjo in so sposobne prebivalstvo prepričati za zavestno

² Predsednik Bush na londonskem vrhu NATA leta 1990 (*Süddeutscher Zeitung*, št. 151, 4. 7. 1990). Konceptualno o tem McNamara: 1990, glej tudi Kaiser: 1989.

omejevanje rojstev, namesto da bi želelo zaradi pritiska bede, otroške umrljivosti in negotove starosti imeti številno potomstvo.

Tudi večina ekoloških problemov ima socialno razsežnost. Samo nekateri, kot npr. proizvodi, ki vsebujejo ozonu škodljive fluorovodike, in jedrska energija, so odvisni od centralnih odločitev maloštevilnih držav ali podjetij, ki razpolagajo s proliferacijskim ključem ali z ustreznimi okolju prijaznimi tehnološkimi nadomestki.

Proizvodnja CO₂ je neločljiva plat življenja. Pri dihanju človeka, njegovih domačih živali, pri gretju in pri kuhanju kot tudi pri večini tehnoloških postopkov pridobivanja energije nastaja CO₂. Vendar pa ga povprečen prebivalec tretjega sveta proizvede samo 0,7 tone, medtem ko povprečen prebivalec ZDA kar 25 ton. Zmanjšanje zahteva spremembe načina življenja na zelo široki osnovi. Pri tem bi bilo potrebno razlikovati med večino ljudi v deželah v razvoju, ki imajo na voljo malo možnosti za spremembo in ki tudi malo proizvajajo, ter prebivalci bogatih dežel, ki so dobro informirani, imajo večjo možnost izbire in tudi porabijo največji del energije (Ehrlich, 1990).

Na ta način smo prišli do četrte kategorije svetovnih problemov, pri katerih je vsesplošna sprememba mogoča in pri katerih se tudi dogajajo spremembe na boljše ali na slabše. Gre za posledice moderne civilizacije na številnih področjih, predvsem pri porabi energije, odpadkih oz. izrabi surovin ter v prometu. Na teh področjih so odločujoči politična in socialna inercija, materialni interesi tako javnih in privatnih centrov moči kot tudi širokih slojev prebivalstva ter želja po razkošju, ki je odvisna tudi od prevladujočih kulturnih trendov. Pri tem pa vedno znova preseneča raznolikost življenjskih oblik že znotraj samih držav OECD. Npr. primerjava ameriške ravni porabe energije z evropsko ali japonsko, razlike v kulturi embalaže, stopnje avtomobilizacije družbe in njenih alternativ ter še mnogo drugega. Tu v bistvu ne gre za izgubljeno, temveč za upodobljeno. Razpravljali naj bi o ciljih, ki naj jih zasledujemo, o sredstvih, ki naj bodo pri tem uporabljena, o tehničnih postopkih, ki morajo biti vpeljani ali nadomeščeni. Tu je v veliki meri problem že sama enotnost kraja in časa, ki zagotavlja enotnost subjekta in objekta.

MEHKO ETABLIRANJE MEDNARODNIH STANDARDOV

Princip nacionalne suverenosti in avtonomije se je v zadnjih desetletjih zaradi utemeljenih razlogov vedno bolj uveljavljal. S tem ko je bil sprejet v Listino OZN, je postal splošno pripoznan. Prispeval je k ohranjanju meddržavnega miru in je temelj-

na oznaka današnjega postkolonialnega in bipolarnega obdobja svetovne ureditve.

Zaradi tega se mednarodni standardi lahko uveljavljajo samo s konsenzom držav, ne pa proti njim. V zvezi s tem je David Martin opisal, kako se ti *soft laws* prav tako uveljavljajo, čeprav je večina držav v začetku nanje pristala samo zato, ker je bilo predpostavljeno, da bodo ostali deklarativni in neobvezujoči. Martin v tem smislu govori o "uporabi navidezne svetosti" (Scheinheiligkeit)³.

Nekaj podobnega se je dogajalo v preteklih desetletjih in stoletjih in že tudi na samem začetku vzpostavljanja človekovih pravic. Prva deklaracija o človekovih pravicah, virginijska *Bill of Rights* iz leta 1776, izjavlja: "*all man are by nature equally free and independent and have certain inherent rights*". Razglasila in uzakonila jo je država lastnikov sužnjev. Obenem pa je postala, skupaj s kasnejšim členom o človekovih pravicah v ameriški ustavi ter s francosko deklaracijo o človekovih pravicah, moralna osnova za odpravo suženjstva.

Kot neposredno nasprotje fašističnemu zanikanju humanosti so bili po drugi svetovni vojni kot pomembni mednarodni dogovori uzakonjeni prvi standardi človekovih pravic:

- Ustanovna listina OZN (člen 1) in
- splošna razlaga človekovih pravic s stališča OZN leta 1948,
- mednarodni sporazumi v okviru OZN glede državljskih in političnih pravic ter
- ekonomske, socialne in kulturne pravice iz leta 1976, ki jih je med tem ratificirala večina držav,
- Ženevska konvencija o beguncih iz leta 1951 in razširjeni protokol iz leta 1967,
- pogodba o prenehanju rasne diskriminacije iz leta 1966,
- konvencija proti diskriminaciji žensk,
- konvencija proti mučenju iz leta 1984.

Poleg tega je potrebno upoštevati še regionalne konvencije o človekovih pravicah za Zahodno Evropo (v okviru Evropskega sveta leta 1950), za celotno Evropo, ZDA in Kanado v "košarici 3" sklepnih dokumentov KEVS (1975), za Ameriko (1969) in za Afriko (1981/86).

K temu moramo prišteti še vedno gostejšo mrežo sporazumov, ki jih je potrebno upoštevati v mnogo ozirih (AI, 1990: 37-48). Človekove pravice so postale globalno definiran standard. Za druge globalne probleme pa ne obstajajo tovrstni pravnomočni dokumenti, vendar pa na teh področjih obstajajo pojasnila OZN, njenih posameznih organizacij in drugih pomembnih mednarodnih institucij, tako glede podpore tretjemu svetu (razvojnije stopnje OZN) kot tudi ekoloških problemov. Za nekatera posebna področja, kot sta na primer lov na kite ali Antarktika, obstajajo posebni sveti in sporazumi med prizadetimi državami.

³ Podobno Tomuschat, ki glede mednarodnih pogodb govori o "plazeči se zakonodaji" in "lastni dinamiki fiksiiranega teksta", ki se ji trajno ne more upreti nobena država (Tomuschat, 1978: 53, 111). Luther Kuehnhardt (1987: 98) prav podobno pravi, da je "obstoj mehanizma človekovih pravic izzval val moralnega pritiska, ki se mu ne more izmakniti nobena država na svetu". Prim. tudi Hacker, 1990: 21.

⁴ *Stanje pred teološkim premirjem je sicer občasno še vedno očitno. Spomnimo se npr. antisemitskih klišejev, ki med sporom glede karmeličanskega samostana v Auschwitzu niso prišli na dan samo na Poljskem, ampak jih ni bilo spregledati niti pri papežu. Spomnimo se lahko tudi čvrstega zauzemanja stališč v libanonski krizi, ko je za kratek čas prišlo do konfrontacije med kristjani in muslimani, zauzemanja, ki je bilo v nasprotju z **low profile** stališči v času spora med kristjani.*

Kako te “mehke zakone” sprejemata mednarodna politika in nacionalni sistemi?

Kaj sili k njihovemu presajanju in sprejemanju in kateri dejavniki temu nasprotujejo?

Tako nacionalna kot mednarodna politika ima veliko potrebo po moralnosti. Tudi če so etnični principi večkrat v konfliktu s politično rutino, se preko konvencij prebijajo v pravni sistem in politiko splošno pripoznani moralni standardi. Pravne doktrine so lahko povezovalne in tudi odločitve sodišč se lahko sklicujejo na mednarodno pripoznane principe. To velja predvsem takrat, kadar so pravice nacionalnih manjšin eksplicitno izražene v ustavi, kot je to v ZRN, Avstriji in Franciji (Partsh, 1978: 127). Najbolj poudarjeno to izraža pojem “vzporedne ustave”, ki ga je formuliral Tomuschat (Tomuschat, 1978: 52, 62). Potemtakem je vedno pomembnejši vpliv mednarodnega prava in mednarodnega javnega mnenja, predvsem v zahodnih državah. S spremembami v vzhodni Evropi učinkujejo omenjeni standardi sedaj neposredno tudi tam.

Z novimi globalnimi sporazumi in principi se je mogoče navezati na starejše, s katerimi so že prej poizkušali rešiti ali omiliti probleme svetovnih razsežnosti. Spomnimo se poizkusov splošne razorožitve okoli leta 1900, Haaškega rzsodišča, mednarodnega komiteja Rdečega križa in preko njega vzpostavljenih sporazumov ter OZN in njenih posebnih organizacij. Že takrat so vedno znova poizkušali vzpostaviti univerzalistične standarde – npr. z odpravo suženjstva – in države podvreči mednarodnim standardom. Tudi katoliška cerkev, sicer stara mednarodna organizacija, je v zadnjih desetletjih začela prevzemati tovrstno vlogo in se s tem poslovila od vloge mednarodnega centra konfliktov (Vallier, 1971: 498).⁴

Arene mednarodnega sodelovanja so tako bile OZN in njene posebne organizacije ali omejena skupna srečanja zahodnih držav. V skoraj vseh primerih lahko ugotovimo, da je bila pri identificiranju nevarnosti in pri koncipiranju nasprotnih ukrepov odločujoča navzočnost zahodnih držav in zahodnih javnosti. Samo v nekaterih primerih, kot npr. pri formuliranju razvojnopolitičnih ciljev s strani “Skupine 77” ali pri razširitvi kriterijev konvencije o beguncih s strani Organizacije afriške enotnosti, lahko ugotovimo, da je odločilno vlogo igral tretji svet. Prevlada Zahoda, ki je tudi glavni povzročitelj večine svetovnih problemov, daje neizbrisen pečat vsem mednarodnim diskusijam. Ta *development bias* prispeva k temu, da se tegobe večinskega dela svetovnega prebivalstva velikokrat ne obravnavajo kot osrednja svetovna vprašanja.

NOVI GLOBALNI AKTERJI

Povsem v skladu s pogoji na Zahodu, še posebej v skladu s pogoji zahodnih medijskih trgov, delujejo tudi novi globalni akterji, ki so pretežno dobili pomen v zadnjih desetletjih in so vnesli veliko dinamike v obravnavanje problemov. Ker se pretežno ukvarjajo samo z enim problemskim področjem, jih lahko klasificiramo takole:

- ekološki problemi: Greenpeace, World Wildlife Found, Robin Wood, Friends of the Earth,⁵
- humanitarno-politične organizacije: Amnesty International, Združenje ogroženih ljudstev, Mednarodno združenje za človekove pravice, Mednarodni komite Rdečega križa,
- humanitarni problemi z materialnim težiščem: Zveza združenj Rdečega križa, Terre des Hommes, Caritas international, Svetovni cerkveni svet in druge konfesionalne in karitativne organizacije,
- mir/razorožitev: Zdravniki za mir.

Če te organizacije klasificiramo po principu organiziranja, lahko razlikujemo med dvema starima in enim novim tipom:

(I) Mednarodno-federalni tip, pri katerem se oblikuje večina nevladnih mednarodnih organizacij, tako na humanitarnem kot tudi na političnem in kulturnem področju. Mednarodno krovno združenje je pri tem tipu šibko in vezano na konsenz organizacij članic. Temu tipu ustreza npr. skupni odbor protestantskih cerkva in njihovih karitativnih vzporednih organizacij, mednarodna strankarska združenja in zveze sindikatov.

(II) Nevoljeni, iz zaslužnih oseb sestavljeni "svet bogov", ki se povečuje s kooptacijo, zato da bi mednarodne napetosti manj vplivale na oblikovanje njegove volje. Temu vzoru sledi mednarodni komite Rdečega križa (ki je poleg tega omejen še na državljane Švice), World Wildlife Found (z visokim deležem aristokratov in podjetnikov) in zunaj področja našega raziskovanja tudi Mednarodni olimpijski komite (MOK) in zbor kardinalov katoliške cerkve.

V primeru Rdečega križa sta oba principa omejena. Krovni organizaciji nacionalnih združenj Rdečega križa stoji nasproti Mednarodni komite RK, ki se poizkuša držati stran od političnih zapletov in tako v času vojne ter drugih napetosti delovati kot nevtralna instanca. Tudi pri športnih organizacijah obstaja dvojna struktura (članska združenja/MOK). Katoliška cerkev je z ustanavljanjem nacionalnih škofovskih in laičnih konferenc v zadnjih desetletjih prav tako vzpostavila nastavke dvojne strukture.

(III) Dve moderni in učinkoviti organizaciji – Amnesty International in Greenpeace – pa zaradi zagotavljanja maksimalne intervencijske in akcijske sposobnosti upravljata močni mednarodni centrali (Reiss, 1988: 67ff.; Müller, 1989: 28). Zaradi zago-

⁵ Na nacionalni ravni zastopa "Bund fuer Umwet und Naturschutz Deutschland e. V." (BUND) podobne cilje. Robin Wood je pravzaprav organizacija, ki se je odcepila od Greenpeacea, vendar je po stilu svojih akcij ostala povsem v greenpeaceovski tradiciji. Prim. Reiss, 1988: 8, 42 ff.

⁶ Tudi ti članki se prej dotikajo obrobni problemov. Med njimi se eden ukvarja z za Eskime negativnimi posledicami kampanje proti pobijanju tuljnjev, ne da bi bilo kjerkoli omenjeno, da si je organizacija prizadevala le za preprečevanje pobijanja mladičev, ne pa tudi odraslih tuljnjev (**Spiegel**, 27. 4. 1987). **Rheinische Post** z dne 2. 12. 1986 poroča, da Greenpeace na svojem prvem nastopu v Moskvi ni bil dobro informiran (vsil drugi časopisi so poročali pozitivno). Končno je **Stern** objavil deloma kritično poročilo o nasprotjih med idealizmom, "ekspanzionistično usmerjenostjo" in avtoritarnim stilom vodenja.

⁷ Poročilo **Süddeutscher Zeitung** se ukvarja z "mučno" napako zamenjave imen med zasledovalcem in zasledovanim, ki jo je potem izrabila kenijska vlada (SZ 20. 6. 1989). Dunajski **Presse** je objavil napad turškega zunanjega ministra na Amnesty International kot "igračo levičarskih skupin" (20. 2. 1989). **Stuttgarter Zeitung** je kritiziral poročilo Amnesty o nasilju nad priprtimi v Avstriji ("mimo cilja"), vendar pa je pri tem ostal izoliran (10. 1. 1990). Devet drugih časopisov, ki so se ukvarjali s to temo, je zavzelo do avstrijske policije kritično stališče, ki se je po kasnejši reakciji avstrijske vlade izkazalo kot upravičeno (SZ 10. 1. 1990). **Die Zeit** je

tavljanja enotnih standardov in ohranjanja *corporate identity* imata centrali funkcijo nadzora nad celotno organizacijo.

Pri Amnesty International zagotavlja centrala enotnost principov delovanja širom po svetu. Vsak posamezni primer je preverjen v Londonu, preden sledi *adoption*. Sama oskrba (*Betreuung*) je prepuščena bazi. Raven organizacije ima manjši pomen, vendar pa zagotavlja demokratično legitimacijsko verigo. Baza pri Amnesty International pa kljub vsemu izpolnjuje odločujočo in nenadomestljivo funkcijo, ker zagotavlja mnogovrstno in zamudno raziskovalno delo pri vsakem posamičnem primeru, prevzema oskrbo zapornikov in vpliva na javnost na lokalni ravni.

Sposobnost kampanj in posredovanja preko medijev sta pri Greenpeaceu še bolj odločilna. "V določenem smislu" so v zahodnih deželah odločilni "ljudje na cesti" (izjava predsednika Greenpeacea Mc Taggrata v intervjuju za nemško revijo *Stern*, 22. 12. 1987). V svoji informacijski brošuri (*Greenpeace Informationen*, oktober 1989) Greenpeace navaja dva in pol milijona podpornih članov v 28 državah, pisarne v 20 državah, skupine za stike v 40 nemških mestih in 400 vodilnih uslužbencev na svetovni ravni. Toda oblikovanje odločitev je vezano na relativno ozek krog ljudi – na mednarodni ravni na *Trustees*, ki se srečajo enkrat na leto, da bi določili kampanje za naslednje leto, ter na petčlansko predsedstvo, ki vključuje dva člana iz ameriško-pacifiškega dela, dva Evropejca in predsednika. Na ravni ZRN obstaja tričlansko vodstvo zaslužnih članov, ki ima pravna pooblastila in sprejema odločitve. Ker je Greenpeace zelo odvisen od učinka presenečenja, je tajnost nekaterih dejavnosti seveda pomembna. Na maksimaliziranju udarne moči temelječa centralizirana struktura zelo spominja na kakšen multinacionalni koncern. Osrednjo veljavo imata učinkovitost in profesionalnost. Greenpeace je na osnovi koncepta odgovornosti elite dobro funkcioniral do leta 1991. Obratno pa se je Amnesty International po krizi leta 1976 poslovila od enostarešinstva in prešla k skrbnemu vzdrževanju demokratičnih pravil igre (Müller, 1989: 35).

Tako kot za Amnesty je tudi za Greenpeace osrednjega pomena posredovanje preko javnosti. "Gre vendar samo za eno stvar – pristisk javnosti je najpomembnejši" citira Greenpeace enega izmed svojih tiskovnih predstavnikov. "Edino kar zanima politike, je moč, in ta interes moramo izkoriščati z vsemi sredstvi." Preko javnosti naj bi se vplivalo na politiko. Amnesty se zanaša na tradicijo človekoljubnih dejavnosti, organizira akcije pisanja pism, sestavlja poročila o kršenju človekovih pravic v različnih državah, vedno znova izpostavlja nenasilnost svojih pripadnikov, javno protestira zoper smrtne obsodbe, mučenje in "drugo grozljivo, nečloveško ali ponižujoče ravnanje z zaporniki".

To počne na način, ki je zelo učinkovit in obsega ves svet. Da bi nasilju ne dali časa, je mogoče po celem svetu hitro ukrepati s t.i. *urgent actions*. Potem ko so številne vlade poizkušale izigrati pozornost javnosti s prepuščanjem zapornikov izginotju (*desparcidos*), so bile organizirane številne protestne akcije tudi proti takemu ravnanju. Osrednjo vlogo ima prosvetljevanje javnosti kot reakcija na nečloveška dejanja.

Nasprotno pa Greenpeace sam ustvarja razburjljive dogodke. Koncept enotnosti eksemplarične akcije, globalnega cilja, osebnotelesne prisotnosti in nenasilnosti pri kršenju pravil ter optimalne medijske pozornosti se je obdržal od prvih uspešnih ukrepov proti ameriškim jedrskim poizkusom v letu 1970.

Na sceno stopi akter, ki se odlično sklada z zahodnim medijskim sistemom in ga optimalno instrumentalizira, s tem ko omogoča poročanje o senzacionalnih in istočasno moralnih akcijah, narejenih v skladu z nameni organizacije. Preprečevanje jedrskih poskusov, lova na kite, odlaganja jedrskih odpadkov v globine oceanov in pretovarjanja jedkih kislin s pomočjo ladij in gumijastih čolnov, zapiranje odtokov strupenih odplak ali radioaktivnih tekočin, angažiranje v korist z jedrskimi poskusi prizadetih prebivalcev južnih morij, toda tudi v korist mladičev tjulnjev, je pod snopom medijskih žarometov namenjeno "udar ničemu" pojasnjevanju, istočasno pa tudi daje profil organizaciji.

Medijski odmev je bil do leta 1991 pretežno pozitiven, in sicer ne glede na politično orientacijo. Med 352 članki, ki so bili med 7. 11. 1986 in 15. 6. 1990 objavljeni v 100 nemških in 17 drugih časopisih, so bili vsega skupaj trije kritični do Greenpeacea.⁶ Vsi drugi so brez rezerve prenesli Greenpeaceova poročila in tudi na široko posredovali identifikacijo z organizacijo. To je v strankarskopolični in ideološko polarizirani družbi, kot je nemška, občudovanja vreden dosežek. Še bolj pa se seveda vtisnejo v spomin podobe s TV ekranov, ki prikazujejo direktne akcije na tovarniških dimnikih ali drugih objektih.

Ocena poročanja o Amnesty International kaže podobne rezultate. Od 190 člankov v času med 25. 1. 1989 in 18. 6. 1990 so bili le štirje kritični.⁷ Vsi drugi so prenesli hotenja Amnesty in se v veliki meri identificirali z njimi. V poročilih so bile distancirane oblike poročanja, kot je konjunktiv, uporabljene izredno poredko. Vendar pa posamezni časopisi z zelo različno pogostostjo prenašajo njena poročila. Rumeni tisk, npr. *Bild Zeitung*, o Amnesty sploh ne poroča, kvalitetni časopisi pa resnično pogosto. Regionalni tisk poroča (z redkimi izjemami) zgolj priložnostno. Po velikem interesu za poročilo Amnesty o Avstriji sodeč, delo Amnesty za njih ni dovolj senzacionalistično. Poročila o mučenjih in nasilju v tretjem svetu že nekaj let niso več nobena novost. Delo Amnesty prinaša s seboj, prav zaradi svoje resnosti, nevarnost ritualizacije, kar ga naredi neprillačnega za medije.⁸

25. 8. 1989 objavil članek takratnega tiskovnega predstavnika Amnesty, ki je kritično obravnaval tematiko novih kampanj in birokratizacijo organizacije. Ta je po njegovem mnenju ogrožala njene izvorne cilje in izpodrivala delo za tiste, ki so zaprti zaradi svojega prepričanja. Osnova članka je usakokratno izredno zasedanje nemškega Bundestaga.

⁸ Zdi se, da se proces začne že pri tiskovnih agencijah. Večina poročil kvalitetnih časopisov ne temelji na sporočilih nemške tiskovne agencije DPA, temveč na poročilih drugih agencij, ki v večini primerov časopisom iz province niso na razpolago. Za npr. 50 poročil SZ so bili kot viri navedeni: 12-krat DPA, 11-krat Reuter in AP, 8-krat AFP, 4-krat EPD, po enkrat pa DDP, KNA in socialdemokratska tiskovna služba. Štirikat podajajo lastna poročila in petkrat neposredno Amnesty International.

⁹ *Ko se je Monika Griefahn "danes v tej obliki sprjaznila z izzivi strankarske politike in sprejela mesto ministrice v okviru strankarsko vezane vlade v senci, to ni več v skladu s statutom organizacije"* (pojasnilo Greenpeacea, citirano po **Hannoversche Allgemeine**, 29. 1. 1990).

¹⁰ **"The Rainbow Warrior incident earned Greenpeace respectability as an environmental authority that had previously lacked,"** je prenesel **Time** (21. 8. 1989).

¹¹ Podrobno predstavljeno v: **Sunday Times Insight Team 1986**. Nove informacije v: **"Affaire Greenpeace: Les secrets d'un bluff; Le Figaro**, 17. 4. 1990 in v: **Une page définitivement tournée..**" (**"Le tribunal arbitral pronone a l'encontre de la France une condamnation de pure forme"**, **Le Monde**, 9. 5. 1990).

¹² Na zahtevo trgovskega časopisa postavljeno vprašanje, katera imena in pojmi najbolj fascinirajo, je prišel Greenpeace na drugo mesto, takoj za "zlatom" in pred Mozartom, Mercedesom, olimpijskimi igrami in Nobelovo nagrado (**Stern**, 22. 12. 1987).

Eden izmed prvih pogojev uspeha je, da Greenpeace in Amnesty poizkušata ostati zunaj strankarske politike. Jasno je izpostavljeno, da aktivni člani ne morejo imeti "nobene izpostavljene vloge v političnih strankah". Heinrich Boell je Amnesty ob njeni ustanovitvi priporočil, naj se na noben način ne vpleta v strankarske spore (FAZ, 15. 2. 1991). Ta usmeritev se je vsekozi strogo ohranila. Ko je Monika Griefahn, dolgo časa najbolj znana nemška predstavnica Greenpeacea in članica njegovega mednarodnega predsedstva, sprejela ministrsko kandidaturu za deželno vlado Spodnje Saške, se je Greenpeace od tega premišljeno distanciral.⁹ Nemško predsedstvo Greenpeacea se je prav tako distanciralo tudi od plakatov lokalnih Greenpeaceovih skupin, uperjenih proti CSU zaradi njene podpore jedrskim obratom v Wackersdorfu (Stern 22. 12. 1987; Reis 1988: 48).

Tudi Amnesty sledi strategiji strankarskopolitične nevtralnosti in na njej temelječe svetovnopolične uravnoteženosti (*Ausgewogenheit*). Tako so bili v času hladne vojne "zaporniki meseca", če je bilo le mogoče, vedno izbrani tako, da je bila prizadeta kaka zahodna, kaka vzhodna in kaka nevtralna dežela. V ZRN je Amnesty izvzela iz svojega članstva politike katerekoli stranke. Organizacija se strankarskopolitično vede strogo nevtralno, čeprav so njeni člani, tako kot je to tudi pri Greenpeaceu, očitno bolj levičarsko ali liberalno kot pa konzervativno usmerjeni.

S takim konceptom žanjeta obe organizaciji velik uspeh prav v okolju, v katerem v politiki ni mogoče na prvi pogled razlikovati dobrega in zla. Vrhunec svetovne pozornosti in odločilni porast ugleda¹⁰ je Greenpeace doživel kot žrtev neskruptoznega bombnega napada na svojo ladjo Rainbow Warrior na Novi Zelandiji. Z njim je francoska tajna služba, povsem v nasprotju s svojimi namerami, postavila na sramotilni steber samo sebe, Francijo in jedrske poskuse.¹¹

S svojimi akcijami Greenpeace optimalno ustreza dvema potrebama, ki se ju ne da zadovoljiti v razčaranem svetu (M. Weber) in v politiki, ki je zaradi vezanosti na kompromise le redkokdaj zavezana moralnim ciljem, namreč hrepenjenju po heroizmu in čistosti. Greenpeace z neposrednimi akcijami simbolično uresničuje načela, ki jih je mogoče v politiki uveljaviti le postopoma in kompromisarsko, zaradi česar je potem vtis manj prepričljiv in polovičarski. Tudi povprečen državljan se v svojem zasebnem življenju večinoma ne obnaša prav nič heroično: kadi, se vozi z avtomobilom, zapravlja energijo in se zabava, namesto da bi bil soudeležen pri uresničevanju svoje moralne volje. Prav zaradi tega ga očarajo heroične akcije, ki ustrezajo dinamično-vitalnim vzorom kot kultivatorjem naše družbe. Javnomenjske raziskave so dale Greenpeaceu prestižno vrednost.¹² Glede vprašanj varstva okolja je Greenpeace deležen daleč največjega zaupanja, šele z velikim zamikom mu

sledijo nekateri politiki.¹³ Časopis *TAZ* (30. 6. 1989) je ironično zapisal: "Kar je bil prej ljubi bog, cesar, Albert Schweizer ali vojska odrešitve, za to imamo danes Greenpeace: poslednji junaki v brezdušnem svetu, pristojni za pustolovščine, upanje, prihodnost, moralo in puntarstvo proti neznosnim sušečega se planeta."

Da ljudje Greenpeace na veliko sprejemajo, je očitno tudi iz dotoka prostovoljnih prispevkov, ki so spet pogoj za profesionalnost in operativno sposobnost. Greenpeace uporablja metode modernega oglaševanja, še posebej *direct mailling* s komercialno nabavljenimi stalnimi naslovi. Od leta 1989 je finančno najmočnejša okoljevarstvena organizacija, tako na svetu kot v Nemčiji.¹⁴ Uspeh žanje tudi pri nemških sodnikih. Leta 1987 je prišlo na račun organizacije iz naslova glob 670.000 mark. Istega leta je dobila iz tega naslova Amnesty približno 800.000 mark (Reiss, 1988: 129; Müller, 1989: 116).

Kombinacija eksemplaričnih nenasilnih akcij ter neposrednega in tveganega človeškega posega za globalen cilj, ki bi jo vodila osrednja nadnacionalna organizacija ob karseda široki prisotnosti svetovnih medijev, bi bila lahko vzorčni model ravnanja transnacionalnih organizacij v bodočem *enem svetu*.

Naraščajoča integracija svetovnega trga, na katerem tudi reklame delujejo vse bolj globalno in so svetovni *corporate images* vedno bolj pomembni, ustvarja dobre robne pogoje za po vsem svetu delujoče humanitarne organizacije. Po uspehu bojkotnih kampanj proti islandskim ribičem bi lahko veliko obetale globalne akcije proti posameznim podjetjem. To bi bila lahko tudi strategija proti v tem tekstu že omenjenemu problemu mednarodnih *free riderjev*. Prvi nastavki za to so kampanje proti proizvajalcem fluorkloridov Hoechstu in Klai Chemie v ZRN ter ICI v Angliji.

Greenpeace s svojo govorico, ki se vtisne v spomin, neposredno sledi propagandni industriji, še posebej ameriški negativni propagandi¹⁵. Pri tem so še posebej izpostavljena – in s tem prizadeta – podjetja, ki imajo na širokih ali posebnih trgih (npr. medikamenti) močno konkurenco. Mogoče bi si bilo zamisliti, da bi za preprečevanje lova na kite na podoben način nagovorili npr. ustreznega japonskega podjetja. Prav tako velik pomen ima lahko tudi priporočanje določenih proizvodnih postopkov, kot se to že dogaja pri proizvodnji papirja (*FAZ*, 6. 10. 1989).

Z naraščajočo občutljivostjo javnosti za vprašanja okolja bo sprejemljivost okoljskih organizacij vedno večja. Nasproti humanitarnim organizacijam tipa Amnesty imajo to prednost, da gre za blaginjo vseh in ne "le" za "neke" zapornike ali žrtve nasilja kje daleč stran.

Tudi prevrednotenje vseh vrednot v poletju 1991 ne bi smelo bistveno spremeniti tega razvoja, temveč pomeni prej krizo

¹³ Greenpeace 72%, WWF 40%, BUND 39%, minister za okolje Toepfer 28%, Joscha Fischer 27%, Lafontaine in Engholm 13%, Leinen 12%, Kohl 6%, Vogel 5%, grof Lambsdorff in Baum po 2%. Tudi zvezna zdravstvena služba z 20% in zvezna okoljska služba s 13% uživata relativno majhno zaupanje (*Handelsblatt*, 18. 10. 1989).

¹⁴ Leta 1988 so v Severni Ameriki darovali 27,5 milijona dolarjev. Za leto 1989 so pričakovali približno 100 milijonov dolarjev prispevkov z vsega sveta, od tega iz Nemčije približno 40 milijonov DEM (*Spiegel*, 7. 8. 1989; Reiss, 1988: 31).

¹⁵ Primerjaj npr. "**Alle reden vom Klima. Wir ruinieren es**" s povračilnim udarcem dveh vodilnih kemijskih menedžerjev (*Franfurter Rundschau*, 6. 7. 1989). Hoechtova kampanja se je naslavljalna predvsem na medicince (*Frankfurter Rundschau*, 21. 8. 1989). V Angliji je Greenpeace leta 1992 začel z na zdravnike usmerjeno bojkotno kampanjo proti kemičnemu koncernu ICI, s katero naj bi podjetnike prisilili k opuščanju proizvodnje fluorkloridov.

rasti Greenpeacea. V "poletni luknji" se je pojavil niz protigreenpeaceovskih člankov, ki so organizaciji očitali, da je "denarni stroj", da je "zbirokratizirana", predraga, da v njej ni participacije, da se ne briga za Indijance in Eskime ter da je po uspehu v globalni krizi. S temi očitki je začel "cajtgeist" tednik *Wiener*, sledila pa sta mu konzervativni muenchenski TV Magazin-Report in "Studio1". Po dveh kasnejših premišljenih člankih v *Deutschen Allgemeine Sonntagsblatt* (št. 31, 2. 8. 1991) in v reviji *Die Zeit* (št. 33, 9. 8. 1991) je končno sledila zgodba z naslovne strani v *Spiegeln*, ki je na dvanajstih straneh izpostavila kritične točke, ne da bi prinesla nove argumente. *Spiegel* je z več kot podpihujočim podtonom (vodilni "residirajo" v Rimu, stroški vodstva znašajo skoraj milijon mark in funkcionarji nosijo "kovinske kovčke") Greenpeace obdelal v izključno negativni luči (št. 33, 16. 9. 1991). *Bild* je istega dne objavil enako, le bolj zgoščeno zgodbo.

Ti sporni prikazi niso prav z ničimer prispevali k resni razpravi o problemu, relevantnem tudi za druge skupine, ki se ukvarjajo z javnim dobrim. Predvsem sta bila dihotomno postavljena drug proti drugemu denar in organizacija na eni ter moralna akcija na drugi strani. Na skrivnosten način si je *TAZ* pridržal pravico opozoriti na nemške protikapitalistične stereotipe: "Kdor postavlja zbiralce prostovoljnih prispevkov, je osumljen, da razmišlja zgolj v kategorijah državne intervencije in državnega gnajavljenja". Če bi sledili zahtevi, da neka dobrodelna organizacija, politična stranka ali okoljevarstvena organizacija ne bi smela imeti nobenih rezerv, bi s tem ostali le pri karitativnem aktivizmu, brez možnosti smiselnega planiranja dejavnosti. V jedru spora je povsem očitno tekmovanje med imidžem *Spiegeln* in Greenpeacea. Oba si prizadevata za čimboljši položaj na trgu imidžev za višjo in napredno publiko. Potem ko si je Greenpeace privoščil akcijo na stroške *Spiegeln*, je bil protitudarec pričakovan. Moderni množični mediji sicer kultivirajo kritiko, toda v določenem smislu je ostal spor v družini, kajti kar se tiče centralizacije, učinkovitosti in vsesplošne kritike, so prav nemški množični mediji sami na las podobni problematični plati greenpeacovskega koncepta.

Druge kampanje v zvezi z globalnimi problemi se niso niti približno približale odmevu, ki ga ima Greenpeace. Pri tem imamo v mislih uničevanje jedrskih raket s kladivi za kovanje, kar so naredili pripadniki mirovnega gibanja v ZDA in na Nizozemskem, ter na "*sit ins*" pred vojaškimi objekti. Prejkone je ostalo mirovno gibanje reakcija na naraščajoče oboroževanje in vojaško zašiljeno retoriko Reaganove vlade. Z umiritvijo položaja se je dezorganiziralo. Za edino izjemo lahko štejemo bojkotne kampanje proti južnoafriški rasni politiki, ki so bile učinkovite predvsem v ZDA in v angleško govorečem svetu. Z *divestment* so razvile tudi nove oblike, ki jih je, kot se zdi,

mogoče prenesti tudi na druge teme. (Cela industrijska panoga bo šla po zlu. Sklenjena fronta proti ameriškim proizvajalcem cigaret. Fundacije kupujejo delnice, *Sueddeutscher Zeitung* 133, 12. 6. 1990).

SVETOVNA JAVNOST IN MEDNARODNI PLURALIZEM

Politična znanost je dosedaj precej po mačehovsko obravnavala nove akterje in procese ter odnos med globalnimi načeli, mednarodnimi organizacijami držav in nevladnimi organizacijami (Cherry, 1978; Sprout, 1971). Do sedaj so za akterje veljale države, predvsem tam, kjer to sploh ni bilo reflektirano, kot je to npr. v porazdelitvi poddisciplin mednarodne in notranje politike. Nauk o "mednarodnem režimu" je resnično na koncu. Nekateri teoretiki, kot npr. Galtung in Senghaas, so ga poskušali rešiti s ponovnim poudarkom na državni avtonomiji, ločeni od svetovnega trga, kar pa je v zadnjih desetletjih postajalo vedno bolj nerealno.

Zdi se, da je šel razvoj povsem v drugo smer. *Svetovni pluralizem* in *svetovna javnost* bi bili lahko alternativi za starejše ideje svetovne republike in izoliranih nacionalnih držav. Prav tako, kot sta se internacionalizirali ekonomija in mediji, je internacionalnost postala tudi pogoj uspeha političnih in humanitarnih organizacij. Pri tem se oblikujejo nove nadnacionalne strukture, v katerih se lahko razvijajo novi akterji. Spričo blokade učinkovitosti mednarodnih sporazumov zaradi principa suverenosti nacionalnih držav bi lahko mednarodne nevladne organizacije (INGOs) obravnavali kot *missing link*. Ne glede na diplomacijo in princip nevmešavanja zastopajo humanitarne in univerzalistične principe ter globalne interese človeštva. S tem namenom imajo status opazovalcev pri dosedaj relevantnih svetovnih organizacijah, kot npr. Greenpeace pri ZN, Mednarodni komisiji za kitolov, "Antarktis Clubu" in Mednarodnem svetu za izkoriščanje morja (Reiss, 1988: 91, 141).

V pričujočem prispevku se lahko skiciral samo nekatere tendence. Druga področja, kot sta to politika razvoja in pomoč bejencem, so bila prav tako potisnjena na rob. Upamo lahko, da se bo raziskovanje politik bolj kot dosedaj ukvarjalo s temi pojavi in razvojnimi tendencami. Poseben uspeh Greenpeacea in Amnesty International v Nemčiji (Müller, 1989: 19) bi bil lahko zanimiv tudi kot poskus raziskovanja spremenjene politične kulture.

Za kritično podporo se zahvaljujem Jürgenu Bellerju, Rosidi Eickelpasch, Walterju Keimu, Reinhardu Meyersu, Janu Obergu, Bernhardu Santelu in Angeli Thränhardt.

Prevedel Andrej Klemenc

LITERATURA

- Amnesty International (1990): **Jahresbericht 1990**, Frankfurt.
- Der Brandt-Report (1981): **Das Ueberleben sichern. Bericht der Nord-Süd-Kommission**, Brandt, Willy et al. (ur.), Frankfurt/Main u.a.
- CHERRY, Colin (1978): **World Communication. Threat of Promise**, 2. izdaja, London.
- EHRlich, Paul/Anne, H., (1990): **The Population Bomb. Can the World Afford More Americans?**, New York.
- FOLJANTY-JOST, Gesine, (1988): **Kommunale Umweltpolitik in Japan – Alternativen zur rechtsförmlichen Steuerung**, Hamburg.
- FRIEDMAN, Alan, (1989): **Agnelli. Das Gesicht der Macht**, München.
- Global 2000, (1980): **Der Bericht an den Präsidenten**, 45. izdaja, Frankfurt.
- GROOM, A. J. R. in TAYLOR, P. (ur.) (1990): **Frameworks for International Cooperation**, London.
- HACKER, Jens, (1990): "Menschenrechte in der Frage ihrer politischen Durchsetzbarkeit", v: **AWR Bulletin. Vierteljahresschrift für Fluechtlingsfragen**, 28 (37).
- HERSH, Seymour M., (1991): **Atommarkt Israel**, München.
- JACOBSON, Harold K., (1979): **Networks of Interdependence**, New York.
- JOFFE, Josef, (1990): "Der Tod und seine Händler", **Süddeutsche Zeitung** 146, 28. 6. 1990.
- KAISER, Karl, (1989): "Nukleare Abschreckung und Nichtweiterverbreitung von Atomwaffen", v: Nerlich, Uwe/Rendtorff, Trutz (ur.), **Nukleare Abschreckung**, Baden-Baden.
- KING, Alexander in SCHNEIDER, Bertrand, (1991): **Die Globale Revolution. Ein Bericht des Rates des Club of Rome 1991**, Hamburg (Spiegel Spezial št. 2).
- KUEHNHARDT, Ludger, (1987): **Die Universalität der Menschenrechte**, Bonn.
- MARTIN, David A., (1989): "Effects of International Law on Migration Policy and Practice: The Uses of Hypocrisy", v: **International Migration Review**, št. 87, let. 23, str. 547-578.
- McNAMARA, Robert S., (1974): **Die jahrhundertaufgabe. Entwicklung der Dritten Welt**, Stuttgart.
- MEADOWS, Dennis et al., (1972): **Die Grenzen des Wachstums. 1. Bericht des Club of Rome zur Lage der Menschheit**, Stuttgart.
- MÜLLER, Leo A., (1989): **Betrifft: amnesty international**, München.
- NEWHOUSE, John, (1990): **Krieg und Frieden im Atomzeitalter. Von Los Alamos bis SALT**, München.
- Der Palme-Bericht, (1982): **Bericht der unabhängigen Kommission für Abrüstung und Sicherheit**, Berlin.
- PARTSCH, Karl Josef, (1978): "Der Verfassungsstaat im Geflecht der internationalen Beziehungen", v: **Veröffentlichungen der Vereinigung der deutschen Staatsrechtslehrer** 36, Berlin.
- Der Pearson-Bericht, (1969): **Bestandsaufnahme und Vorschläge zur Entwicklungspolitik. Bericht der Kommission für Internationale Entwicklung**, Wien, München, Zürich.
- RREIS, Jochen, (1988): **Greenpeace. Der Umweltmulti – sein Apparat, seine Aktionen**, Rheda-Wiedenbrueck.
- SPROUT, H. in M., (1971): **Toward a Politics of the Planet Earth**, New York.
- STERLING, Richard W., (1974): **Macropolitics. International Relations in a Global Society**, New York.

- The Sunday Times Insight Team*, (1986): **Rainbow Warrior. The French Attempt to Sink Greenpeace**, London etc.
- THAENHARDT, Dietrich, (1989), "Schweizerische und bundesdeutsche Asylpolitik – komparative Aspekte", v: *Wolken*, Simone et al. (ur.): **Wolken, Flucht und Asyl. Informationen, Analysen, Erfahrungen aus der Schweiz und der Bundesrepublik Deutschland**, Freiburg.
- TOMUSCHAT, Christian in SCHMIDT, Reiner, (1978): "Der Verfassungsstaat im Geflecht der internationalen Beziehungen", v: **Veröffentlichungen der Vereinigung der deutschen Staatsrechtslehrer 36**, Berlin.
- TSURU, Shigeto in WEIDNER, Helmut, (1985): **Ein Modell für uns: Die Erfolge der japanischen Umweltpolitik**, Köln.
- Unsere gemeinsame Zukunft*, (1987): **Der Brundtland-Bericht der Weltkommission fuer Umwelt und Entwicklung**, ur. von Volker Hauff, Greven.
- VALLIER, Ivan, (1971): "The Roman Catholic Church: A Transnational Actor", v: **International Organization**, zv. 25, 479-502.